

POLICY-FEEDBACK FRÅN HÖJNINGEN AV A-KASSAN

ANDERS LINDBOM OCH RAFAEL AHLKOG

Sammanfattning

I september 2015 höjdes ersättningsnivåerna i a-kassan. Kapitlet analyserar vilken typ av påverkan höjningen haft på svenskarnas attityder till a-kassan. Två teorier om så kallad policy feedback diskuteras: termostatteorin som förväntar sig att önskemål om ytterligare höjningar avtar och omfördelningsparadoxen som förväntar sig att medelklassens preferenser för ytterligare höjningar tvärtom ökar eller åtminstone inte avtar. På ett övergripande plan finner vi – i enlighet med termostatteorin – att önskemålen om ytterligare höjningar avtar. Men för de delar av medelklassen vars inkomster gör att de vid arbetslöshet mer än andra skulle påverkas av en a-kassehöjning finner vi – i enlighet med en anpassad version av omfördelningsparadoxen – att attityderna inte förändras. Sist men inte minst presenteras resultat från ett surveyexperiment efter höjningen som visar att samma inkomstkategori när den informeras om den nya a-kassans nivå vill se ytterligare höjningar. Det skiljer den från andra inkomstgrupper och ger tydligt stöd för omfördelningsparadoxen.

I september 2015 genomförde regeringen en höjning av den maximala ersättningen (det så kallade taket) i a-kassan. Taket höjdes från 18 700 kronor till 25 025 kronor i månaden, vilket motsvarar en ökning av den maximala ersättningen efter skatt med ungefär 5 000 kronor. Reformen var den första höjningen av taket på mer än ett decennium. Därför hade inkomsttryggheten vid arbetslöshet gradvis urholkats för större och större inkomstgrupper. Under 2015 skulle endast knappt var tionde heltidsarbetande ha fått ut de stipulerade 80 procenten av sin tidigare lön från arbetslöshetsförsäkringen vid arbetslöshet.

Utöver de omedelbara effekterna på inkomsttryggheten som dylika policyförändringar får väcker detta också ett antal frågor om vilka effekter de kan ha på andra områden på såväl kort som lång sikt. En tänkbar konsekvens är exempelvis att incitamenten att skaffa privata inkomstförsäkringar minskar något. Det är också möjligt att anslutningsgraden till a-kassorna kan påverkas. På något längre sikt kan man även fråga sig i vilken utsträckning sådana förändringar får på stödet för de offentliga försäkringssystemen. Detta är något vi kommer att titta vidare på här.

Teori: Två svar på hur policyförändringar formar opinioner

Det finns två huvudsakliga samhällsvetenskapliga teorier som ger olika bud på vilka effekter förändringar i de offentliga trygghetssystemen kan förväntas ge på medborgarnas attityder till välfärdsstaten generellt, och a-kassan specifikt: å ena sidan termostatteorin (Soroka & Wlezién 2010) och å andra sidan omfördelningsparadoxen (Korpi & Palme 1998).

Termostatteorin bygger på en enkel logik om preferenstillfredsställelse och förväntningen att delar av medborgarna i och med höjningen har fått sina önskemål tillgodosedda. Vissa av dem kommer därmed att skifta från att tidigare ha stött en höjning till att nu inte längre stödja en ytterligare höjning, och i vissa fall istället stödja en minskning om de uppfattar höjningen som för stor. På ett aggregerat plan bör alltså höjningen ge upphov till minskat stöd för ytterligare höjningar, främst drivet av de som påverkats av förändringen – preferenserna anpassas som om de reagerade som en termostat. Detta kallar man ofta en *negativ policy-feedback*. Teorin liknar i viktiga avseenden den slutsats de flesta intuitivt skulle sluta sig till. Den har också fått varierande grad av stöd av några tidigare tester på SOM-material (se till exempel Andersson & Oscarsson 2014 respektive Andersson & Bendz 2015).

Vidare kan man dela upp termostatisk policy-feedback baserad på vad vi kan kalla ”individuell” respons, samt politisk eller ideologisk respons. I den mån medborgarna agerar som plånboksröstare, med en nyttokalkyl som utgår från sina egna risker och förutsättningar vad gäller förväntat inkomstbortfall och a-kassetäckning, så kommer en förändring i taket främst att påverka attityderna hos de som faktiskt själva påverkas av höjningen. Med andra ord: om jag tidigare ville höja taket för att få täckning själv, och jag nu fått den täckningen, så kommer jag att anpassa mina preferenser – men inte nödvändigtvis annars. Men man kan också tänka sig termostatisk respons i termer av mer ideologiska preferenser: en person kan ha åsikten att a-kassan bör höjas, snarare än att den bör höjas för personen *själv*.

Tvårs emot den termostatiska intuitionen hävdar dock istället omfördelningsparadoxen att en höjning av t.ex. a-kassan kan leda till att opinionsstödet för ytterligare höjningar, åtminstone i vissa samhällsgrupper, förstärks – alltså en sorts *positiv policy-feedback*. Närmare bestämt menar teorin att medelklassen stödjer socialförsäkringar om de ger just *dem* en standardtrygghet vid arbetslöshet, sjukdom och ålderdom. Denna teori utgör en grundsten i den så kallade maktresursansatsen, ett teoribygge som länge byggt på tanken att en effektiv strategi för att utöka välfärdsstatens omfattning är att ge just medelklassen starka incitament att hålla fast vid den.

De två teorierna är således inte nödvändigtvis motstridiga. Det är fullt möjligt att termostatteorin på ett övergripande plan korrekt förutsäger att en höjning gör att kraven på ytterligare höjningar avtar samtidigt som omfördelningsparadoxen har rätt i att en delpopulation – medelklassen – tvärtom blir mer positivt inställd till ytterligare höjningar.

I de nationella SOM-undersökningarna har sedan år 2007 följande fråga ställts: *Nedan följer ett antal förslag som har förekommit i den politiska debatten om arbetsmarknadsområdet. Vilken är din åsikt om vart och ett av dem? – Höja arbetslöshetsersättningen (a-kassan).* Vi kan använda denna fråga för att utvärdera hur inställningen till a-kassan förändrats efter den senaste höjningen av taket, och därmed delvis utvärdera de teoretiska prediktioner som ges ovan av termostatteorin och omfördelningsparadoxen.

Även om frågan inte gäller specifikt en höjning av taket, utan en mer generell höjning (vilket därmed även kan tolkas av respondenterna som en höjning av ersättningsgraden från 80%) så fångar vi med denna fråga förhoppningsvis eventuella förändringar i stöd på grund av takhöjningen, eftersom ersättningsgraden varit konstant under samma tidsperiod. Men frågans formulering gör det osannolikt att vi skall finna stöd för omfördelningsparadoxens idé om att en höjning som ger medelklassen högre standardtrygghet ger upphov till en positiv policy-feedback i gruppens attityder. Ett exempel klagör varför: En person som tjänar 30 000 kr/månad slår redan vid 80 procents ersättningsnivå i taket (20 000 kr/månad), vilket gör att en höjning till 90 procents ersättningsnivå inte ger denne person något utbyte. Också vårt fokus på just arbetslöshetsersättningen bidrar till att göra det osannolikt att en positiv policy-feedback skall uppstå. A-kassan är den socialförsäkring som det är mest osannolikt att effekten skall uppstå i eftersom arbetslöshet främst drabbar arbetarklassen. Annorlunda uttryck är sannolikheten att medelklassen skall drabbas av arbetslöshet långt lägre än att den skall drabbas av sjukdom eller ålderdom (Lindbom 2017). Av detta skäl intresserar vi oss främst för om medelklassens reaktion – till skillnad främst från gruppen med högre inkomster – inte signifikant skiljer sig från noll.

Arbetarklassen förväntas i en nordisk kontext i de flesta realistiska scenarier vara för ”välfärdsstaten”, det vill säga i detta fall vara för en mer generös a-kassa. På motsvarande sätt förväntas överklassen i motsvarande grad istället vara emot. Det är därmed i huvudsak hos medelklassen de olika teoretiska prediktionerna skiljer sig åt. Enligt omfördelningsparadoxen kommer medelklassen i de fall generositeten är riktigt låg att vara ointresserade av höjningar, på marginalen. Är nivåerna i systemet istället så pass höga att de nästan ger även medelklassen standardtrygghet blir de däremot mer intresserade av höjningar. Detta ger upphov till själva namnet omfördelningsparadoxen: en låg ersättningsnivå leder till ett intresse att höja den, medan en högre ersättningsnivå istället ökar intresset.

I fallet med höjningen av taket 2015 skulle en termostateffekt därmed motsvara att delar av populationen har fått sina preferenser för en viss höjning tillfredsställda och att det genomsnittliga stödet för en (ytterligare) höjning därför minskar. En paradoxeffekt skulle istället motsvara att delar av medelklassen hamnar *närmare* den standardtrygghet som redan ges till lägre inkomstskikt och antingen reagerar genom att uppdatera sina preferenser uppåt eller – mer troligt – *inte förändrar preferenserna i negativ riktning.*

Metod

För att utvärdera dessa teorier kommer vi först att göra en enkel jämförelse av stödet för en höjning av a-kassan före och efter reformen. Till att börja med kommer vi att jämföra 2014 med 2015, det vill säga de år som ligger precis runt förändringen. Vidare kommer vi också att titta på tidsfönstret två år före och efter reformen, således 2013–2016. Även om data finns längre tillbaka så är tidigare år än 2013 sannolikt inte särskilt bra jämförelsepunkter då andra förändringar i a-kassan, samt attitydförändringar på grund av den ekonomiska krisen, eventuellt kan spilla över. Samtidigt innebär en begränsning till *enbart* 2014–2015 att vi skulle kasta stora mängder observationer. Det finns också skäl att tro att eventuella effekter kan slå igenom först 2016.

Efter att ha tittat på den genomsnittliga förändringen över tid kommer vi sedan att göra separata jämförelser mellan olika samhällsgrupper för att se om omfördelningsparadoxen får stöd. Ytterligare en uppdelning som är teoretiskt relevant är att titta specifikt på de som förvärvsarbetar. Det är just denna grupp som är berättigade till a-kassa om de blir arbetslösa och därför påverkas mest personligen av förändringar i densamma (tillsammans, förstås, med de som tar ut a-kassa själva – sett till befolkningen som helhet är detta dock en förhållandevis liten grupp).

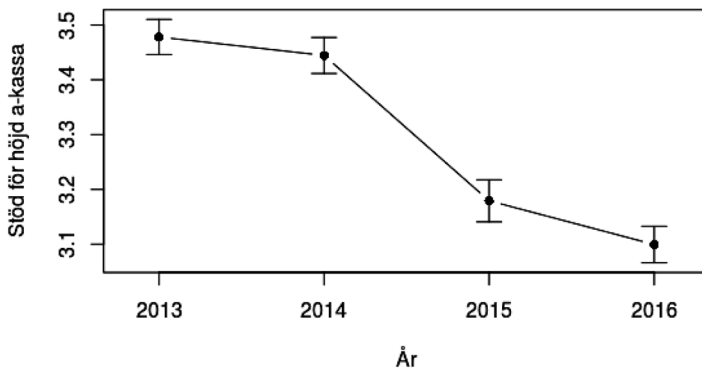
Givetvis är detta inte en design som tillåter någon stark kausal inferens, men det tillåter oss att se huruvida faktiska förändringar åtminstone överensstämmer med endera prediktion, såväl vad gäller riktning som inom vilka grupper.

I avslutningen av kapitlet använder vi oss vidare av data från survey-experiment genomförda av LORE på vårt uppdrag. Dessa beskrivs närmare när de aktualiseras.

Generellt resultat: Stödet för att höja a-kassan minskade efter höjningen

Tittar vi på genomsnittet per år i Figur 1 noterar vi ingen signifikant förändring mellan 2013 och 2014, medan det är tydligt att det 2014–2015 sker en minskning av stödet för förslaget att höja a-kassan. Detta sammanfaller alltså med höjningen av taket. En mindre förändring kan också noteras mellan 2015 och 2016. Vid 2015 års mätillfälle har höjningen av taket precis skett, varför vi kan förvänta oss att en del eventuella effekter på medborgarnas preferenser som reformen kan ha haft också dröjer till nästkommande års mätning. Det finns också anledning att tro att stora delar av befolkningen *de facto* inte känner till höjningen alls (Lindbom 2007; 2015) varför skillnaden i stöd före och efter höjningen troligen framstår som mindre här än vad den egentligen är hos de som känner till den. Kort sagt är skillnaden förmodligen ”utspädd” av den grupp som inte känner till förändringen.

Figur 1 Svenska folkets inställning till förslaget att höja a-kassan, 2013–2016 (medelvärden med konfidensintervall)

Kommentar: Frågan lyder: *Förslag: Höja arbetslöshetsersättningen (a-kassan), med svarsalternativen: Mycket bra förslag, Ganska bra förslag, Varken bra eller dåligt förslag, Ganska dåligt förslag, Mycket dåligt förslag.* Frågan är omkodad från sin ursprungliga skala så att högre värden innebär högre stöd.¹

Källa: Den nationella SOM-undersökningen 2013–2016.

Förändringen på befolkningsnivå är således tydligt negativ – och därmed i linje med termostatteorin som förväntar sig att stödet för höjda ersättningar minskar efter att ersättningarna höjts. För att ytterligare testa teorierna skall vi nu också titta på fördelningen över klass.

Specifika klassers reaktion: Lägre medelinkomsttagares attityd oförändrad

Omfördelningsparadoxen lägger störst vikt vid medelklassens attityder till socialförsäkringarna. Det är dock inte solklart vad som avses med begreppet ”medelklass.” Vi testar därför tre olika mått, baserade på subjektiv klassstillhörighet, yrkeskategori respektive inkomstnivå. Till att börja med tittar vi på en jämförelse endast mellan åren 2014 och 2015.

Till att börja med testar vi ett subjektivt klassmått som redovisar vilken klass svarspersonen placerar det egna hushållet i. Detta klassmått är uppdelat enligt kategorierna arbetarhem, jordbrukarhem, tjänstemannahem/högre tjänstemannahem och företagarhus. Antalet respondenter från jordbrukarhus mycket få, varför vi utelämnar denna grupp.

De genomsnittliga värdena för stödet för en höjning av a-kassan skiljer sig mellan grupperna innan 2015. Personer som uppger sig leva i ett arbetarhus ligger i enlighet med våra teoretiska förväntningar klart högre än övriga grupper på i snitt 3,77. De som lever i tjänstemannahem ligger signifikant lägre på 3,50 och 2,92, och lägst ligger företagarhus med 2,72.

Tabell 1 Förändringar i attityder uppdelade per subjektiv klass 2014–2015 (medelvärden)

	Hela populationen			Förvärvsarbetande			N
	Före (2014)	Efter (2015)	Skillnad	Före (2014)	Efter (2015)	Skillnad	
Arbetarhem	3,77	3,59	-0,18***	3,71	3,45	-0,26***	1197 / 585
Tjänstemannahem	3,50	3,28	-0,32***	3,35	3,09	-0,26***	1070 / 625
Högre tjänstemannahem	2,92	2,71	-0,21*	2,95	2,91	-0,04	2824 / 193
Företagarhem	2,72	2,51	-0,21	2,67	2,79	+0,12	239 / 117

Kommentar: Frågan lyder: *Förslag: Höja arbetslöshetsersättningen (a-kassan)*, med svarsalternativen: *Mycket bra förslag, Ganska bra förslag, Varken bra eller dåligt förslag, Ganska dåligt förslag, Mycket dåligt förslag*. Högre värden innebär högre stöd.

Subjektiv klassuppfattning baseras på frågan *Subjektiv klass: nuvarande hemma*. Kategorin *Jordbrukarhem* är utelämnad då det fanns färre än 50 observationer per år.

Oberoende t-test av medelvärden. *: $p < 0,1$ **: $p < 0,05$ ***: $p < 0,01$.

Källa: Den nationella SOM-undersökningen 2014 och 2015.

När man istället tittar på förändringen i stöd efter höjningen av taket ser resultaten ut som följer: stödet sjunker i samtliga klasskategorier (-0,18 hos arbetarhem, -0,32 respektive -0,21 hos tjänstemannahem) förutom hos företagarhemmen där minskningen inte är statistiskt signifikant. Förändringen är dock som synes större hos tjänstemännen, en skillnad gentemot arbetarna som dock inte i sig är signifikant. När vi begränsar urvalet till respondenter som förvärvsarbetar och därmed själva också sannolikt de facto är berättigade till a-kassa ser vi att minskningen i stöd försvinner hos personer från högre tjänstemannahem.

När ”medelklass” mäts på detta ganska trubbiga sätt finner vi inget stöd för omfördelningsparadoxens hypotes om medelklassens reaktion.

I tabell 2 tittar vi istället på förändringen i attityder uppdelat per yrkeskategori.

Bilden här likartad den vi fann i tabell 1. Signifikanta negativa förändringar återfinns vi hos såväl höga som kvalificerade tjänstemän som hos yrkesutbildade. Hos övriga tjänstemän, företagare samt övriga ser vi dock inga signifikanta förändringar. Med ett urval begränsat till förvärvsarbetande noterar vi att förändringen försvinner hos yrkesutbildade inom handel, service och omsorg.

Om vi betraktar grupperna med rader i mitten av tabellen som medelklass finner vi visst stöd för omfördelningsparadoxens hypotes om medelklassens reaktion genom att övriga tjänstemän och yrkesutbildade inom handel, service och omsorg dels har en positiv attityd till höjning av a-kassan och att förändringen mellan före och efter a-kassehöjningen inte är signifikant. Resultaten för arbetsledare och tekniker är dock ett gränsfall, medan småföretagare inte är relevanta utifrån omfördelningsparadoxens grundläggande perspektiv om en motsättning mellan kapital och arbete.

Tabell 2 Förändringar i attityder uppdelade per yrkeskategori 2014–2015 (medelvärden)

	Hela populationen			Förvärvsarbetande			N
	Före (2014)	Efter (2015)	Skillnad	Före (2014)	Efter (2015)	Skillnad	
Höga tjänstemän	3,19	2,80	-0,39***	3,09	2,76	-0,33***	465 / 326
Kvalificerade tjänstemän	3,43	3,12	-0,31***	3,38	3,05	-0,33***	656 / 390
Övriga tjänstemän	3,52	3,39	-0,13	3,40	3,38	-0,2	298 / 140
Småföretagare	2,92	2,79	-0,13	2,62	3,00	+0,38	192 / 94
Arbetsledare/tekniker	3,51	3,21	-0,30*	3,33	2,97	-0,36	221 / 122
Yrkesutbildad inom handel/ service/omsorg	3,64	3,35	-0,29***	3,41	3,42	+0,01	292 / 121
Yrkesutbildade arbetare	3,91	3,51	-0,40**	3,77	3,38	-0,39*	180 / 94
Övriga arbetare	3,81	3,77	-0,04	3,80	3,57	-0,23	251 / 126

Kommentar: Se kommentar, tabell 1.

Yrkeskategori är baserat på det yrke svarspersonen har angivit och sedan kategoriserat enligt *European ESeC*. Kategorin *Lantbrukare med flera* är utelämnad då det fanns färre än 50 observationer per år.

Oberoende t-test av medelvärden. *: $p < 0,1$ **: $p < 0,05$ ***: $p < 0,01$.

Källa: Den nationella SOM-undersökningen 2014 och 2015.

Vi skall också testa ett sista klassmått av mer konkret karaktär, nämligen inkomstnivå. SOM innehåller inkomstdata på individnivå i kategorier med jämna skalsteg á 5 000 kr. För att förenkla denna variabel något delar vi in dessa i följande kategorier: låginkomsttagare (mindre än 20 000 i månaden), lägre medelinkomsttagare (20 000–30 000 i månaden), högre medelinkomsttagare (30 000–40 000 i månaden) samt höginkomsttagare (mer än 40 000 i månaden).

Före reformen ligger stödet för en höjning i förväntad fallande ordning efter inkomstkategori, från 3,66 hos låginkomsttagarna till 2,97 hos höginkomsttagarna. Detsamma gäller hos de förvärvsarbetande, med något lägre snitt över samtliga kategorier.

Tittar vi istället på förändringen mellan 2014 och 2015 blir det mycket tydligt att de lägre medelinkomsttagarna sticker ut, både som helhet och när vi bara tittar på förvärvsarbetande. I samtliga övriga inkomst kategorier ser vi en signifikant minskning. Något som är viktigt att ha i åtanke här är att det är just i det inkomstskikt där vi borde förvänta oss den minsta minskningen, eftersom denna inkomstkategori ligger precis så att de täcks, eller precis ovanför, av den nya höjningen. Detta resultat ger visst stöd åt omfördelningsparadoxen även om dess företrädare inte tänker i termer av inkomst kategorier (Korpi & Palme 1998).

Tabell 3 Förändringar i attityder uppdelade per inkomstgrupp 2014–2015 (medelvärden)

	Hela populationen			Förvärvsarbetande			N
	Före (2014)	Efter (2015)	Skillnad	Före (2014)	Efter (2015)	Skillnad	
Låginkomsttagare (<20 000)	3,66	3,40	-0,26***	3,57	3,32	-0,25	1 144 / 169
Lägre medelinkomsttagare (20 000-30 000)	3,52	3,43	-0,09	3,50	3,46	-0,06	856 / 596
Högre medelinkomsttagare (30 000-40 000)	3,37	3,07	-0,30***	3,40	3,02	-0,38***	596 / 491
Höginkomsttagare (>40 000)	2,97	2,70	-0,27**	2,89	2,78	-0,11	436 / 357

Kommentar: Se kommentar, tabell 1.

Inkomstkategorierna baserade på frågan *Personlig månadsinkomst*.

Oberoende t-test av medelvärden. *: $p < 0,1$ **: $p < 0,05$ ***: $p < 0,01$.

Källa: Den nationella SOM-undersökningen 2014 och 2015.

När vi sträcker ut analysen till hela årsspannet 2013–2016 blir det viktigare att ta hänsyn till andra saker som kan variera över tid samt eventuellt kan variera mellan urvalen. Vi kontrollerar därför för den linjära tidstrenden, samt för vissa personkaraktäristika (varierar mellan vilka kategorier vi tittar på och redovisas kommentarerna under varje tabell).

Tabell 4 Förändringar i attityder (före och efter höjning) uppdelade per subjektiv klass 2013–2016 (med kontroller)

	Hela populationen	Förvärvsarbetande	N
Arbetarhem	-0,13	-0,23	2 310 / 1 145
Tjänstemannahem	-0,27**	-0,18	2 177 / 1 274
Högre tjänstemannahem	-0,04	0,24	646 / 370
Företagarhem	-0,01	0,37	468 / 238

Kommentar: Se kommentar, tabell 1.

Kategorin *Jordbrukarhem* är utelämnad då det fanns färre än 50 observationer per år.

OLS-modeller. Estimatet är den kvarvarande skillnaden mellan före (2013-2014) och efter (2015-2016) höjningen av taket vid kontroll för den linjära tidstrenden (år), ålder, kön samt utbildningsnivå. *: $p < 0,1$ **: $p < 0,05$ ***: $p < 0,01$.

Källa: Den nationella SOM-undersökningen 2013–2016.

När vi återbesöker subjektiv klasstillhörighet med har vi förutom tidstrenden med kontroller för ålder, kön och utbildning. Här ser vi att det bara finns en signifikant

minskning för tjänstemannahemmen, och denna försvinner när vi begränsar oss till förvärvsarbete.

Inga skillnader är signifikanta bland de förvärvsarbete, men förändringarnas riktning är helt fel utifrån omfördelningsparadoxens perspektiv.

Tabell 5 Förändringar i attityder (före och efter höjning) uppdelade per yrkeskategori 2013–2016 (med kontroller)

	Hela populationen	Förvärvsarbete	N
Höga tjänstemän	-0,42***	-0,35**	945 / 672
Kvalificerade tjänstemän	-0,32*	-0,31*	1 398 / 838
Övriga tjänstemän	-0,10	0,04	637 / 338
Småföretagare	-0,08	0,87*	337 / 166
Arbetsledare/tekniker	-0,25	-0,50	366 / 188
Yrkesutbildad inom handel/ service/omsorg	-0,13	0,29	702 / 319
Yrkesutbildade arbetare	-0,29	-0,20	348 / 167
Övriga	-0,01	-0,10	544 / 247

Kommentar: Se kommentar, tabell 1.

Yrkeskategori baserad på *European ESeC*. Kategorin *Lantbrukare med flera* är utelämnad då det fanns färre än 50 observationer per år.

OLS-modeller. Estimatet är den kvarvarande skillnaden mellan före (2013–2014) och efter (2015–2016) höjningen av taket vid kontroll för den linjära tidstrenden (år), ålder, kön samt utbildningsnivå.
*: $p < 0,1$ **: $p < 0,05$ ***: $p < 0,01$.

Källa: Den nationella SOM-undersökningen 2013–2016.

För yrkesindelningar försvinner förändringen vi observerade i tabell 2 för grupperna yrkesutbildade samt arbetsledare/tekniker.

Liksom i tabell 2 finns visst stöd för omfördelningsparadoxens hypotes om medelklassens reaktion om vi betraktar mittengrupperna (rad) som medelklass. Skillnaderna är inte signifikanta för övriga tjänstemän och yrkesutbildade inom handel, service och omsorg, men förändringens riktning är i alla fall den som teorin förväntar sig. Återigen är dock arbetsledare och tekniker ett tveksamt fall även om den negativa förändringen inte är signifikant. En närmare analys av de personliga inkomsterna inom dessa yrkeskategorier visar vidare att arbetsledare och tekniker i genomsnitt tjänar nästan lika mycket som kvalificerade tjänstemän, vilket är ungefär 0,8 skalsteg (motsvarande 5 000 kr/månad) mer än övriga tjänstemän och nästan två skalsteg mer än yrkesutbildade inom handel, service och omsorg. Utifrån tankegången att lönen är avgörande för intresset är skillnaderna således inte förvånande.

I nästa tabell gör vi motsvarande analys för olika lönekategorier.

Tabell 6 Förändringar i attityder (före och efter höjningen av a-kassan) uppdelade per inkomstkategori 2013–2016 (med kontroller)

	Hela populationen	Förvärvsarbetande	N
Låginkomsttagare (<20 000)	-0,34***	-0.209	1758 / 293
Lägre medelinkomsttagare (20 000-30 000)	0,04	0.229	1543 / 1078
Högre medelinkomsttagare (30 000-40 000)	-0,34**	-0.437***	1063 / 880
Höginkomsttagare (>40 000)	-0,27	-0.139	780 / 654

Kommentar: Se kommentar, tabell 1.

Inkomstkategorierna baserade på frågan *Personlig månadsinkomst*.

OLS-modeller. Estimatet är den kvarvarande skillnaden mellan före (2013-2014) och efter (2015-2016) höjningen av taket vid kontroll för den linjära tidstrenden (år), ålder, kön, utbildningsnivå samt yrkeskategori (ESeC). *: $p < 0,1$ **: $p < 0,05$ ***: $p < 0,01$.

Källa: Den nationella SOM-undersökningen 2013–2016.

När vi istället tittar på inkomstgrupperna igen (där vi också lagt till en kontrollvariabel för yrkeskategorierna ovan) hittar vi mycket likartade resultat som med den enkla jämförelsen 2014-2015. De lägre medelinkomsttagarna, sticker än en gång tydligt ut. Här finns det till och med en tendens till ökning av stödet, men denna förändring är inte signifikant. De resultaten ger åter ett visst stöd för omfördelningsparadoxens hypotes om medelklassens reaktion.

Det förefaller som att för inkomstgrupperna är resultaten mer konsistenta, och även när vi i det sista steget korregerar för yrkeskategori så står sig resultaten. Som mått på medelklass, visavi termostatteorierna samt omfördelningsparadoxen, verkar således faktisk inkomst vara den kategorisering som fungerar marginellt bättre - åtminstone när vi som här tittar på inställning till arbetslöshetsförsäkringen. Det är framför allt mycket tydligare vad mekanismen är (rationalitet och egenintresse) när man kopplar inkomst till olika nivåer på den maximala ersättningen än vad mekanismen är när man finner att en yrkesgrupp, som t.ex. övriga tjänstemän, skiljer sig från en annan yrkesgrupp vad gäller attityd till den maximala ersättningen.

En kompletterande experimentell studie

Vi kompletterar ovanstående analyser med ett experimentellt upplägg och data från den stora Medborgarpanel som drivs av opinionslaboratoriet LORE² vid Göteborgs universitet. Medborgarpanelen består av mer än 60 000 aktiva respondenter runt om i Sverige. Huvuddelen av deltagarna är självrekryterade och panelen är därför inte statistiskt representativ. De självrekryterade respondenterna används främst till randomiserade experimentstudier eller paneldatainsamlingar där fokus ligger

på förändring över tid inom individer eller inom särskilda grupper. Detta gör Medborgarpanelen till ett viktigt komplement till konventionella riksrepresentativa undersökningarna som genomförs vid SOM-institutet.

Ett urval paneldeltagare har fått frågan hur de ställer sig till en höjning av taket i a-kassan. Denna frågeformulering är som vi förklarade tidigare mer lämplig vid ett test av välfärdsparadoxen. Svartalternativen på en 13-gradig skala gav respondenterna möjlighet att säga med hur många tusen kronor taket borde höjas alternativt sänkas. I kontrollgruppen gavs ingen information, medan den experimentgrupp vi redovisar här fick informationen att den maximala ersättningen från a-kassan är 20 000 kr per månad. Endast de respondenter som givit löneuppgifter vid det aktuella undersökningstillfället ingår.

Skillnaderna mellan kontrollgrupp och experimentgrupp för några olika inkomstgrupper såg ut på följande sätt:

Tabell 7 Informationseffekt på stödet för höjning av a-kassans tak i olika inkomstgrupper (heltidsarbetande)

Heltidsarbetande: Lön	-23 000	23 000-30 000	30 000+
a-kassa takhöjning	-0.05	0.570**	0.131
N	56	219	497

Kommentar: Paneldeltagarna fick frågan "Vilken är din inställning till högsta ersättningen (tak) i a-kassan? Högsta ersättningen i a-kassan bör..." och svartalternativen varierade mellan "höjas med 6 000 kr eller mer" och "sänkas med 6 000 kr eller mer". Varje skalsteg motsvarade 1 000 kr. Experimentgruppen fick före frågan tilläggsinformationen "Högsta ersättningen (tak) i a-kassan är idag ca 20 000 kr/månad före skatt", medan kontrollgruppen inte fick någon information. De värden som redovisas på mittenraden visar den genomsnittliga skillnaden mellan svaren i kontroll- och experimentgrupp för respektive inkomstkategori. *: $p < 0,1$ **: $p < 0,05$ ***: $p < 0,01$.

Källa: LORE, Medborgarpanelen 21.

Det centrala resultatet i tabellen är att (i princip) samma inkomstgrupper som i LORE avviker från övriga. Den grupp som tjänar mellan 23 000 och 30 000 kr i månaden blir påtagligt mer positivt inställda till en höjning av taket i a-kassan när de informeras om takets nuvarande nivå. I genomsnitt vill dessa respondenter höja taket med 570 kronor per månad. Antalet respondenter i gruppen låginkomsttagare är väldigt låg, men dessa vill inte höja taket ytterligare. I gruppen med högre inkomster är gruppskillnaden inte signifikant, trots ett stort N.

Sammanfattningsvis finner vi såväl i SOM-data som i LORE-data svagare respektive starkare tendenser att gruppen med inkomster mellan 20 000 och 30 000 skiljer sig från övriga när det gäller reaktionerna på höjningen av a-kassan. Kopplingen i SOM-data är en korrelation, men experimentupplägget i LORE-data ger en tydlig indikation på kausalitet. Det experimentella upplägget i LORE gör att mätbara effekter enbart uppstår om respondenterna inte känner till takets nuvarande nivå

och om informationen påverkar deras attityd. SOM-data stärker här resultaten. Att vi finner skillnader mellan inkomstgrupperna här tyder på att ganska många respondenter känner till att en höjning har genomförts, vilket innebär att LORE-data *underskattar* nivån på den positiva policy-feedback vi kan konstatera i tabell 7.

Slutsats

En första slutsats är att den positiva policy-feedback som omfördelningsparadoxen talar om som förväntat är frånvarande i SOM-data. Även om mindre tendenser av denna typ kan anas i vissa modeller är de inte statistiskt signifikanta. I huvudsak minskar istället stödet för fortsatta höjningar av a-kassan efter höjningen. I aggregat är därför förändringen termostatisk. Minskningen uteblir dock hos de som ligger precis under eller över det nya taket, där vi istället inte observerar någon förändring alls. Här finner vi alltså visst stöd för en svagare härledning av omfördelningsparadoxen: att den lägre medelklassen skiljer sig från främst de med högre löner genom att i signifikant mindre utsträckning motsätta sig ytterligare höjningar av a-kassan.

Vad gäller hur vi bör se på begreppet ”medelklass” tyder SOM:s data angående a-kassan på att inkomstkategori fångar ett sådant medelklassintresse lika bra eller bättre än yrkeskategori. Subjektiv klasstillhörighet hjälper oss inte att hitta medelklassens avvikelser från det generella mönstret. Detta kan ha implikationer för vidare studier med liknande data där inkomstdata finns tillgängligt men där svar gällande andra typer av klassificering inte samlats in.

Rent metodologiskt kan vi inte dra några starka slutsatser om kausaliteten i de förändringar i stödet för ytterligare a-kassehöjningar som vi observerar mellan 2014 och 2015. Vi vet alltså inte om den minskning vi ser faktiskt är på grund av höjningen av taket. Många saker kan ha hänt mellan 2014 och 2015 som också påverkat stödet för a-kassan, och data ger bara begränsade möjligheter att kontrollera för andra tänkbara kausala faktorer. Vi kan med hjälp av SOM-data dock utvärdera huruvida data är konsistenta med den ena teorin eller den andra.

Det surveyexperiment som vi genomfört med hjälp av LORE visar dock tydliga informationseffekter just för medelklassen (i inkomsthänseende). Resultatet från experimentstudier blir i kombination med analysen av upprepade tvärsnittsdata från SOM särskilt intressant eftersom de senare tyder på att många respondenter redan känner till a-kassenivån och att effekten därför underskattas i experimentet. Medan experimentet stärker kausala tolkningar av resultaten tyder tvärsnittsanalyserna på att resultaten kan generaliseras till verkliga sammanhang, varför kombinationen av metoder är särskilt fruktbar.

Noter

- ¹ Det finns en metodologisk diskussion om hur man bör hantera variabler på ordinalskalenivå. Å ena sidan kräver beräkningar av medelvärden i strikt mening en kontinuerlig skala. Å andra sidan kan man i vissa fall, när det finns ett större antal kategorier, behandla även ordinalskalevariabler som om de vore kontinuerliga. För att försäkra oss om att samma mönster syns om vi istället behandlar stödet för ytterligare höjningar i a-kassan som en dikotom variabel har vi även testat att dela upp skalan i de som stödjer en ytterligare höjning (*Mycket bra förslag, Ganska bra förslag*), och de som är neutrala eller inte stödjer en höjning (*Varken bra eller dåligt förslag, Ganska dåligt förslag, Mycket dåligt förslag*). Resultaten är då desamma: andelen som stödjer en ökning sjunker från 52% till 41% mellan 2014 och 2015 ($p < 0.001$) och ytterligare till 38% 2016 ($p < 0,05$).
- ² Se <http://lore.gu.se/>

Referenser

- Andersson, Dennis & Anna Bendz (2015) Hur reagerar opinionen på ökad flyktingmottagning? I Annika Bergström, Bengt Johansson, Henrik Oscarsson & Maria Oskarson (red) *Fragment*. Göteborgs universitet: SOM-institutet.
- Andersson, Dennis & Henrik Oscarsson (2014) Medelklassuppror i väst? I Annika Bergström & Jonas Ohlsson (red) *Brytningstider*. Göteborgs universitet: SOM-institutet.
- Korpi, Walter & Joakim Palme (1998). "The Paradox of Redistribution and Strategies of Redistribution". *American Sociological Review*. 63: 661-687.
- Lindbom, Anders (2007). "Obfuscating Retrenchment". *Journal of Public Policy*. 27: 129-151.
- Lindbom, Anders (2015). "The Paradox of Redistribution in Times of Austerity". Uppsats presenterad på APSA, September 2015.
- Lindbom, Anders (2017). "The Micro-link in the Paradox of Redistribution". Uppsats presenterad på SOFI, Stockholms universitet, Mars 2017.
- Soroka, Stuart N. & Christopher Wlezien (2010). *Degrees of Democracy*. Cambridge, Cambridge University Press.

